

Τι είναι ένας πατέρας;
Qu'est-ce qu'un père?
What is a father?

15. 05. 2021

1η Διαδικτυακή Ημερίδα
1ère Journée en Ligne
1st Online Day-meeting

των Φόρουμ της Πολύγλωσσης Ζώνης ΔΦ-ΣΨΦΛΠ
de la Zone Plurilingue de l' IF-EPFCL
of the Forums of the Multilingual Zone IF-EPFCL

Πρελούδιο Φόρουμ της Πολωνίας

Το ερώτημα «Τι είναι ένας πατέρας;», που προτάθηκε από το Φόρουμ της Αθήνας ως θέμα της πρώτης Ημερίδας της Πολυγλώσσου Ζώνης, θέτει μια φιλόδοξη πρόκληση. Αρχικά, σχετικά με την βαρύτητα του ίδιου του θέματος και των πολυεπεξεργασιών καθ' όλη την διάρκεια της διδασκαλίας του Λακάν πάνω στην λειτουργία του πατέρα. Το ερώτημα είναι να γνωρίζουμε αν έχουμε παρόμοια ανάγνωσή της, προπάντων εφόσον στην Πολύγλωσσο Ζώνη, εκπροσωπούμαστε έξι λακανικά φόρουμ και ένα υπό διαμόρφωση από πέντε χώρες (Ελλάδα, Λίβανος, Πολωνία, Ρουμανία και Τουρκία) όπου η διδασκαλία του Λακάν μοιάζει να είναι πολύ λίγο διαθέσιμη στην μητρική της γλώσσα και η λιγότερο διαδεδομένη μεταξύ των επαγγελματιών οι οποίοι ενδιαφέρονται για την ψυχική υγεία των υποκειμένων, συγκρινόμενη με άλλες ζώνες της IF-EPFCL.

Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, καθώς και το γεγονός ότι πρόκειται ίσως για μια συνάντηση με αντιπροσώπους διαφορετικών ψυχολογικών, ψυχιατρικών καθώς και άλλων ψυχαναλυτικών ρευμάτων, επέλεξα να παρουσιάσω τις κύριες γραμμές αυτού που στον Λακάν, σχετικά με την πατρική λειτουργία, βρίσκεται στον αντίποδα αυτών των άλλων προσεγγίσεων.

Το 1963 ο Λακάν πρότεινε να συνδεθεί με τον πατέρα η λειτουργία του κύριου Ονόματος¹ και από το 1974 συνέχισε τον προβληματισμό του πάνω στην λειτουργία της ονοματοθεσίας². Αυτός ο προσδιορισμός αποσυνδέει την λειτουργία του Ονόματος-του-Πατέρα, δηλαδή του πατέρα ο οποίος ονομάζει, από τον πραγματικό πατέρα. Διαφοροποιώντας τον, ο Λακάν υπογραμμίζει την σπουδαιότητα αυτής της λειτουργίας ονοματοθεσίας. Γιατί; Φαίνεται ότι μια πρώτη απάντηση είναι πως η λειτουργία της ονοματοθεσίας επιτρέπει στο υποκείμενο να συνδέσει την ευχαρίστησή του με την επιθυμία του, στηριζόμενο στην γλώσσα, κάτι το οποίο είναι σημαντικό γιατί αποσυνδεδεμένη, αυτή η ευχαρίστηση προκαλεί μια σύγχυση στη ζωή του υποκειμένου. Ο σκοπός αυτής της λειτουργίας δεν είναι λοιπόν να εγγράψει το υποκείμενο στον κοινωνικό κανόνα (ούτε να το κάνει να ταυτιστεί με το βιολογικό του φύλο), γιατί κατά τον Λακάν δεν είναι αυτό το οποίο του επιτρέπει να βγει από την θέση του, του ενός Χωρίς-Όνομα, όπως προσδιορίζει τον γευρωτικό³. Παρά το πατρώνυμό του, το υποκείμενο δεν έχει όνομα που να του είναι ίδιο. Με την λειτουργία της ονοματοθεσίας, πρόκειται μάλλον - αυτή είναι η δεύτερη απάντηση - να παραχθεί ένα υποκείμενο το οποίο μπορεί να έχει πρόσβαση σε μια ξεκάθαρη μοναδικότητα. Θα αναπτύξω περαιτέρω αυτό το σημείο.

Το επιχείρημα και το πρώτο πρελούδιο έχουν ήδη συνοψίσει τα βασικά στοιχεία και τις αλλαγές μέσα στην σκέψη του Λακάν σχετικά με την πατρική λειτουργία, κάτι το οποίο μου επιτρέπει να αναφερθώ στο σημαίνον Όνομα-του-Πατέρα. Είναι ένα σημαίνον με συμβολικό προσδιορισμό, η έλλειψη του οποίου είναι κατά τον Λακάν αιτία της ψύχωσης⁴. Υποστηρίζει ωστόσο εξαρχής ότι η παρουσία αυτού του σημαίνοντος αντιμετωπίζει εξαιρετικά την πραγματική απουσία ενός πατέρα εντός της οικογένειας⁵.

Η λειτουργία της ονοματοθεσίας δεν περνάει απαραίτητα ούτε από την διαμεσολάβηση του πραγματικού πατέρα. Παρόλα αυτά, αντίθετα με το σημαίνον Όνομα-του-Πατέρα, το γεγονός ότι ο πατέρας ονομάζει, αγγίζει το πραγματικό. Αυτή η λειτουργία του λέγειν ενέχει τη θέση ενός γεγονότος, άρα κάποιου πράγματος το οποίο έλαβε χώρα ή όχι. Εάν το γεγονός έλαβε χώρα, αυτή η λειτουργία συνδέει με αποτελεσματικό τρόπο τις τρεις διαστάσεις (το πραγματικό, το συμβολικό και το φαντασιακό) κατά τον βορρόμειο τρόπο. Συνάγεται το πραγματικό υποκείμενο το οποίο δεν είναι μόνο υποτιθέμενο συμβολικά στην αλυσίδα της ομιλίας, αλλά αναφέρεται στο πραγματικό του σώματος⁶. Η λειτουργία της ονοματοθεσίας ανταποκρίνεται στην αναγκαιότητα να συνδεθεί αυτό το πραγματικό του σώματος με τη νοοτροπία, διαφορετικά το υποκείμενο βρίσκεται μεταξύ παραληρήματος και αυτισμού. Αυτή η νοοτροπία των ομιλούντων αντιστοιχεί στο φαντασιακό του RSI⁷ και στην αυτοεκτίμηση η οποία συμβάλλει ώστε το υποκείμενο να λατρέψει το σώμα του⁸. Διαθέτω μια νοοτροπία σημαίνει ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ της διάστασης του συμβολικού, που αποτελείται από τις λέξεις και τους ήχους της γλώσσας, και την φαντασιακή διάσταση, η οποία αναφέρεται στις αναπαραστάσεις του σώματος αλλά χωρίς όμως να έχει καμία επαφή με το πραγματικό του σώματος. Εξ' ου και η αναγκαιότητα το πραγματικό να είναι συνδεδεμένο με την νοοτροπία μέσα από την λειτουργία της ονοματοθεσίας.

Η ονοματοθεσία εκτείνεται από την απόδοση ενός κοινού ονόματος έως την απόδοση ενός κυρίου ονόματος. Αυτή η διάκριση εισήχθη από τους γραμματικούς. Το κοινό όνομα αναφέρεται σε όλα τα άτομα ή αντικείμενα τα οποία ανήκουν σε μια ίδια κατηγορία. Έχει μια γενική σημασία και έναν αντικειμενικό ορισμό, όπως για παράδειγμα «πατέρας». Όσον αφορά στο κύριο όνομα, επιτρέπει να διακρίνουμε το άτομο από την κατηγορία στην οποία ανήκει κατά συνέπεια δεν έχει κανέναν συγκεκριμένο ορισμό. Το κύριο όνομα αναφέρεται στο υποκείμενο και του είναι αποκλειστικό. Ο Φρόντ μας έδωσε ένα λαμπρό παράδειγμα: επινοώντας το όνομα Ο άνθρωπος με τα ποντίκια, ψευδώνυμο το οποίο αποσκοπούσε στην προστασία της ιδιωτικής ζωής του ασθενούς, του απέδωσε μια μοναδική ταυτότητα. Αυτό το παράδειγμα δείχνει πώς το σύμπτωμα κάνει το κύριο Όνομα, ένα είδος μοναδικής υπογραφής, όπως συμβαίνει με τους καλλιτέχνες.

Αλλά από πού προκύπτει αυτό το ερώτημα του ενός κυρίου Ονόματος; Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Λακάν, προέρχεται από την σύνθετη συγκρότηση του υποκειμένου και τις δύο διεργασίες του. Για να υπάρχει το υποκείμενο στο πραγματικό, δεν αρκεί να έρθει στον κόσμο μόνο με το πραγματικό του δικού του σώματος - του χρειάζεται επίσης ένα αίτιο, επειδή δεν είναι το ίδιο το υποκείμενο το αίτιό του. Αυτό το αίτιο είναι το παρεπόμενο της γλώσσας - είναι το κύριο σημαίνον το οποίο το διχάζει. Κατά την διεργασία της αλλοτρίωσης εισάγεται η θεμελιώδης εξάρτηση του υποκειμένου στη γλώσσα η οποία του επιτρέπει να του αποδοθεί ένα νόημα ως τέτοιου. Παρόλα αυτά, την ίδια στιγμή, η αναπαράσταση από το σημαίνον συντελεί στο να εξαφανιστεί ως υποκείμενο, επειδή το σημαίνον το οποίο παράγει την σημασία εκθλίβει το υποκείμενο. Αυτή η λειτουργία της αλλοτρίωσης προέρχεται από το γεγονός ότι, δίνοντάς του νόημα, το σημαίνον στερεί το υποκείμενο από το μη-νόημα⁹, εξ ου και η αναγκαιότητα της ερμηνείας ως διαφορούμενης, κομίζουσα την κίνηση η οποία θα το ξαναζωντανέψει.

¹Lacan, J., Σεμινάριο Les Noms du Père που αποτελεί ένα μάθημα της 20ης Νοεμβρίου 1963, Version AFI.

²Lacan, J., Σεμινάριο R.S.I., Livre XXII, 1974-1975, Version AFI, μάθημα της 15ης Απριλίου 1975 και 13ης Μαΐου 1975.

³Lacan, J., Subversion du sujet et dialectique du désir dans l'inconscient freudien, Écrits, Paris ; Seuil, 1966, p. 826.

⁴Lacan, J., Σεμινάριο L'insu que sait de l'une bévue s'aile à mourre. Livre XXIV, 1976-1977, Version Staferla, μάθημα της 11ης Ιανουαρίου 1977.

⁵ Lacan, J., Question préliminaire à tout traitement de la psychose (1957/58) , Écrits, Chapitre IV : Du côté de Schreber, Paris: Éd. Du Seuil, 1966, p. 557.

⁶ Soler, C., Lacan, l'inconscient reinventé, PUF, 2009, p. 13.

⁷ Lacan, J., Σεμινάριο R.S.I., op. cit., μάθημα της 11ης Μαρτίου 1975.

⁸ Lacan, J., Σεμινάριο Sinthome, 1975 - 1976, Version de l'Association Freudienne, μάθημα της 13ης Ιανουαρίου 1976.

⁹Lacan, J., Position de l'inconscient, Les Écrits, Seuil, 1996, pp. 835, 840-841, 844, 848-849.

Πρελούδιο Φόρουμ της Πολωνίας (συνέχεια)

Το κύριο σημαίνον είναι ο παράγοντας της λειτουργίας του ασυνειδήτου και, όταν το υποκείμενο έχει το κύριο σημαίνον του, μπορούμε να υποθέσουμε την ύπαρξή του. Λόγω της δομής της γλώσσας, το υποκείμενο δεν μπορεί να εκπροσωπηθεί παρά μόνο από ένα σημαίνον για ένα άλλο σημαίνον, οπότε δεν εμφανίζεται παρά μόνο σαν έκλειψη μεταξύ των δύο σημαινόντων. Πάντα σε αναζήτηση της ουσίας του, στην διεργασία του αποχωρισμού, δεύτερο στην αιτιότητα του υποκειμένου, ανακτά την ισοδυναμία του σε αυτό που είναι σαν υποκείμενο του ασυνειδήτου μέσα στην επιθυμία του Άλλου. Υποκαθίσταται στη θέση του αντικειμένου του αιτήματος του Άλλου - στοματικό, πρωκτικό, βλεμματικό και φωνητικό - το οποίο αποτελεί μια περιστασιακή ουσία του αντικειμένου α, αντικείμενου χωρίς πιθανή αναπαράσταση. Το τέλος της ανάλυσης, είναι, μεταξύ άλλων, το τέλος που δίνεται σε αυτή την ισοδυναμία η οποία ανοίγει το υποκείμενο πάνω στο κενό.

Το κύριο Όνομα αναφέρεται στο γεγονός ότι είναι δύσκολο για το υποκείμενο να αυτό-προσδιοριστεί από τα σημαίνοντά του. Αυτό το όνομα εμφανίζεται λοιπόν εκεί όπου το υποκείμενο έρχεται αντιμέτωπο με την αμείωτη και άπειρη τρύπα η οποία ονομάζεται ασυνείδητο. Καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του υποκειμένου αυτή η τρύπα καλύπτεται από ταυτίσεις που προκύπτουν από τους δεσμούς του με κάποιους σημαντικούς Άλλους. Αυτές οι ταυτίσεις κάνουν τη ζωή του ευκολότερη μέχρι τη στιγμή που αρχίζουν να παράγουν την αδυναμία του. Η εμπειρία της ψυχανάλυσης αποφλοιώνει αυτές τις ταυτίσεις του υποκειμένου, με την προϋπόθεση ότι είναι έτοιμο να τις αντιμετωπίσει, γιατί δεν είναι έτοιμα όλα τα υποκείμενα. Το κύριο όνομα είναι αυτό το οποίο επιχειρεί να αναπληρώσει αυτή την αδυναμία της ταύτισης. Αυτό το κύριο Όνομα, σε αντίθεση με το πατρώνυμο, δεν έχει ομώνυμο.

Αλλά από πού προέρχεται το «ο Πατέρας ως Όνομα»; Σύμφωνα με τον Λακάν, είναι, ανά στιγμές, «ανάδευμα», απ' αυτή την τρύπα του ασυνειδήτου η οποία "έχει μάλλον τη συνήθεια να καταβροχθίζει"¹⁰. Αυτό το οποίο ονομάζεται έτσι, είναι αυτό το οποίο δεν περνάει στο σημαίνον, πραγματικό λοιπόν, συμπεριλαμβανομένου του αντικειμένου. «Ένας πατέρας άγιος του ονόματός του», μέσα από την ονοματολογία των αντικειμένων του - τα παιδιά του και την γυναίκα - σύμπτωμά του - τα μυεί στην ιστορία των γενεών και μέσα σε μια μη-ανώνυμη επιθυμία η οποία πάει πέρα από την αναπαραγωγή των σωμάτων¹¹. Είναι με αυτή την ονοματολογία που δένει το πραγματικό με το συμβολικό και το φαντασιακό, δένει λοιπόν την ομιλία μέσα από την οποία το υποκείμενο αναπαρίσταται, με το πραγματικό της απόλαυσης η οποία αναφέρεται στο σώμα του. Τα ονόματα τα οποία απαντούν σε αυτή την έλλειψη κατηγορήματος μέσα στο πραγματικό για το υποκείμενο είναι τα Ονόματα του Πατέρα τα οποία μπορούν να υπάρξουν και μπορούν προσπεράσουν έναν πραγματικό πατέρα.

Ωστόσο αυτό το δέσιμο της ονοματοθεσίας πρέπει να επισημοποιηθεί. Αυτό συνέβη και με την περίπτωση αυτό-απονομής του ονόματος, Ο καλλιτέχνης, από τον Τζόους¹², ο οποίος επιπλέον δεν είχε πατέρα στην ονομαστική λειτουργία. Η αναγνώριση από τους άλλους (τους αναγνώστες) καταχώρησε έτσι αυτό το υποκείμενο με το κύριο όνομά του στον κοινωνικό δεσμό.

Εν κατακλείδι, ο Λακάν αναστρέφει το πράγμα και δηλώνει ότι η πράξη του εκείνος που ονομάζει είναι, αφ' εαυτού, ο πατέρας¹³. Έτσι, αυτό το οποίο δίνει το Όνομα το οποίο αναφέρεται στο ασυνείδητο ονομάζεται «πατέρας». Αυτή η θέση καθιστά τους πραγματικούς πατέρες υποταγμένους σε μια πιο γενική λειτουργία ονοματοθεσίας, εξ ου και τα Ονόματα του Πατέρα στον πληθυντικό. Επιπλέον, η αναφορά σε αυτό τον τίτλο του Ονόματος-του-Πατέρα μοιάζει να υπογραμμίζει την αναγκαιότητα να παραχθεί ένα όνομα απόλαυσης στην οποία το υποκείμενο ταυτίζεται¹⁴.

Το Όνομα-του-Πατέρα - το οποίο σύμφωνα με τον Λακάν μπορεί να είναι, «όπως μέσα στον βορρόμειο κόμβο, σε άπειρο αριθμό»¹⁵ - δεν είναι αφ' εαυτού ένα κύριο Όνομα, αλλά μια λειτουργία του ασυνειδήτου. Έτσι, «ένας πατέρας-σύμπτωμα»¹⁶ διαθέτει ένα κύριο Όνομα, αλλά δεν διαθέτει κάποια λειτουργία. Τα ονόματα των Ονομάτων του Πατέρα δεν είναι έμφυλα, γιατί δεν υπάρχει σεξουαλική σχέση και η απόλαυσή μας βασίζεται πάνω σε αντικείμενα υπέρ-απόλαυσης. Η κλινική εμπειρία που απορρέει από την ψυχανάλυση και από άλλες πηγές (Τζόους) οδήγησε τον Λακάν να συμπεράνει ότι η λειτουργία του Ονόματος-του-Πατρός είναι ενδεχόμενη, επομένως αδύνατον να προγραμματιστεί με ειδικές υποδείξεις οι οποίες θα μπορούσαν να δίνονται στους γονείς και στους πατέρες ειδικότερα. Είναι επίσης αποσυνδεδεμένη από την οικογένεια (ανεξάρτητα από το καθεστώς της: συζυγική ζωή, συντροφική σχέση ή συγκατοίκηση), της εμφυλοποίησης και της αναπαραγωγής. Αυτή η προοπτική μας επιτρέπει να μην προσκολληθούμε στην ετερο-κανονικότητα, ούτε όσον αφορά την σεξουαλικότητα ούτε όσον αφορά την πατρική φιγούρα¹⁷.

Θέτει ωστόσο τουλάχιστον ένα ερώτημα για τη συζήτησή μας : τι αλλάζει αυτό για εμάς στην πρακτική της ψυχανάλυσης, για παράδειγμα στην ερμηνεία ;

Anna Wojakowska-Skiba,
Φόρουμ της Πολωνίας, Μέλος της Σχολής EPFCL-France

¹⁰Lacan, J., Σεμινάριο R.S.I., op. cit., μάθημα της 15ης Απριλίου 1975.

¹¹Lacan, J., Σεμινάριο R.S.I., op. cit., μάθημα της 17ης Δεκεμβρίου 1974, p. 65-66.

¹²Το οποίο βρίσκεται στον τίτλο του βιβλίου του το 1916, A Portrait of the Artist as a Young Man (Sinthome, Μάθημα της 18ης Νοεμβρίου 1975, 13ης Ιανουαρίου 1976 και 1ης Μαΐου 1976).

¹³Lacan, J., Σεμινάριο R.S.I., op. cit., μάθημα της 11ης Μαρτίου 1975.

¹⁴Izscovich, L. Du Nom-du-Père au père qui nomme, Champ lacanien, vol. 3, no. 1, 2006, pp. 23-31.

¹⁵Lacan, J., Σεμινάριο R.S.I., op. cit., μάθημα της 15ης Απριλίου 1975.

¹⁶Lacan, J., Σεμινάριο R.S.I., op. cit., μάθημα της 21ης Ιανουαρίου 1975 r.

¹⁷Soler, C., Nomination et contingence, Champ lacanien, vol. 3, no. 1, 2006, pp. 13-19.

οργανωτική επιτροπή/ commission d'organization /organisational commission

Bratis Dionisios - υπεύθυνος ο.ε./responsable c.o. /responsible o.c.

Giakoumakis Georgios
Karagianni Katerina
Kommata Evangelia
Christodoulaki Anna
Dora Karadima

επιστημονική επιτροπή/ commission scientifique/ scientific commission

Moriatis Stylianos υπεύθυνος ημερίδας/responsable de la Journée/responsible of the day-meeting

Koukoumaki Maria FCL Athènes
Karagianni Katerina Forum d'Athènes
Begum Topaloglu FCL de Turquie
Cynthia Jabbour FCL du Liban
Anna Wojakowska-Skiba FCL de Pologne
Ioana Ciovarnache FCL de Roumanie

Το κόστος εγγραφής στην ημερίδα ανέρχεται στα 20 ευρώ κατ' άτομο (σύνολο Free). Αφού πραγματοποιήσετε τραπεζική μεταφορά με αιτιολογία το όνομά της κράτησης και τη φράση "**Συνδρομή για δραστηριότητα του Φόρουμ της Αθήνας**", θα επιβεβαιώσουμε την κράτησή σας και θα σας ειδοποιήσουμε μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Από το κόστος εγγραφής **εξαιρούνται εγγεγραμμένα μέλη στο Πρόγραμμα Κλινικών Εκπαιδεύσεων, καθώς και τα μέλη των FCL Athènes, Forum d'Athènes, FCL de Turquie, FCL du Liban, FCL de Pologne, FCL de Roumanie**. Σε αυτή την περίπτωση θα επιβεβαιώσουμε τα στοιχεία σας και θα σας ειδοποιήσουμε μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Les frais d'inscription à la 1 ère Journée de la zone Plurilingue de l' IF-EPFCL sont de 20 euros par personne (total Free). Après avoir effectué un virement bancaire avec l'indication le nom de votre inscription et la phrase "**Inscription à l'activité du Forum d'Athènes**", nous allons confirmer votre réservation et vous en informer par e-mail.

Les frais d'inscription **excluent les membres inscrits au programme des formations cliniques, ainsi que les membres du FCL Athènes, Forum d'Athènes, FCL de Turquie, FCL du Liban, FCL de Pologne, FCL de Roumanie**. Dans ce cas, nous allons confirmer vos données et vous en informer par e-mail.

The registration fee for the 1st conference of the Multilingual Zone of the IF-EPFCL is 20 euros per person (total Free). After completing a bank transfer indicating the reservation name and the phrase "**Registration for activity of the Forum of Athens**", we will confirm your reservation and inform you by e-mail.

The registration fee **excludes members registered in the clinical training program, as well as members of FCL Athens, Forum of Athens, FCL of Turkey, FCL of Lebanon, FCL of Poland, FCL of Romania**. In this case, we will confirm your data and notify you by email.

Τραπεζικός λογαριασμός: Φόρουμ της Αθήνας - Compte Bancaire: Forum of Athens - Bank account: Forum of Athens
GR29 0110 1100 0000 1104 8017 096

πληροφορίες/ renseignements/ information

website: www.champlacanianathenes.net

e-mail: info@champlacanianathenes.net